

УДК 613.15

Рябенко Г.М.

*кандидат економічних наук, доцент,
Миколаївський національний аграрний університет*

Бондаренко І.Д.

*студентка
Миколаївського національного аграрного університету***ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ДІЯЛЬНІСТЮ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ****FEATURES AGRICULTURAL MANAGEMENT ACTIVITIES ENTERPRISES****АНОТАЦІЯ**

У статті розглянуто основні аспекти організації управління діяльністю аграрних підприємств. Обґрунтовано, що для підприємств аграрного сектору актуальною є організація зміни як у структурі виробництва, так і в структурі управління. Визначено поняття, проаналізовано праці вітчизняних дослідників з даної проблеми. Розкрито зміст основних функцій, принципів, методів та їх взаємозв'язок у системі управління аграрними підприємствами та їх персоналом.

Ключові слова: аграрна галузь, сільськогосподарське виробництво, управління, менеджмент, маркетинг, контроль, планування, структура, процеси, методи, принципи, прийоми.

АННОТАЦИЯ

В статье рассмотрены основные аспекты организации управления деятельностью аграрных предприятий. Обосновано, что для предприятий аграрного сектора актуальной является организация изменений как в структуре производства, так и в структуре управления. Определено понятие, проанализированы труды отечественных исследователей по данной проблеме. Раскрыто содержание основных функций, принципов, методов и их взаимосвязь в системе управления аграрными предприятиями и их персоналом.

Ключевые слова: аграрная отрасль, сельскохозяйственное производство, управление, менеджмент, маркетинг, контроль, планирование, структура, процессы, методы, принципы, приемы.

ANNOTATION

In the article examines the main aspects of management of agrarian enterprises. The research substantiated urgency for businesses agrarian sector is the organization changes both in the structure of production and in the management structure. The author was identified concepts, the works of local researchers on this issue. The content of the basic functions, principles, practices and their relationship in the system of agricultural enterprises and their staff.

Keywords: agriculture, agricultural production, administration, management, marketing, monitoring, planning, structure, processes, methods, principles and techniques.

Постановка проблеми. Аграрний сектор – це стратегічно важлива галузь економіки України, яка забезпечує оптимальний розвиток народного господарства і водночас продовольчу безпеку країни. Крім того, це не тільки виробнича галузь економіки, але й середовище проживання значної частини населення країни. Тут формуються як його моральні основи, так і національна психологія та історична пам'ять.

Як доречно зазначає П. Гарасим, після набуття Україною незалежності та переходу до ринкових умов господарювання роль держави в регулюванні економічних процесів дещо відійшла на задній план, що призвело до децентралізації управління та фактично зникнення великих гос-

подарств і формування малих підприємств різної форми підпорядкування. При цьому ті зміни, що відбулися в аграрному секторі економіки, відбувалися значно повільнішими темпами, ніж в інших галузях, унаслідок чого виник дисбаланс в інтересах та можливостях агротоваровиробників і споживачів сільськогосподарської продукції. Це, своєю чергою, призвело до того, що колективні аграрні підприємства опинилися на межі банкрутства, а їх зобов'язання перед підприємствами засновниками погашалися за рахунок пайових часток [1].

Стан економіки аграрного сектору можна було охарактеризувати не як кризовий, а як катастрофічний. Необхідні спеціальні заходи, спрямовані на припинення катастрофічного розвитку подій і виходу з економічної катастрофи. Одними з таких заходів повинні були стати сучасні методи управління різними аграрними формуваннями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості управління діяльністю аграрних підприємств досліджувалися багатьма вітчизняними вченими. Так, І. Чукіна вважає, що функціонування аграрних підприємств у сучасних умовах неможливе без якісного управління виробничо-господарською діяльністю. Необхідним за таких умов є налагодження системи організації виробничо-господарської діяльності на підприємствах та управління нею, що, своєю чергою, забезпечувало б цілеспрямований вплив на формування і розвиток галузі в цілому [7; 8].

Дослідники О. Красноручький та С. Руденко висвітлюють проблематику оцінювання та раціоналізації використання економічного потенціалу аграрних підприємств як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках. Автори акцентують увагу на ідентифікації можливостей реалізації інтересів та забезпеченні економічного зростання виробництва. Універсальність принципів побудови механізмів управління в межах функціональної концепції забезпечує високий ступінь гнучкості останніх та можливість пристосування для виконання будь-яких завдань, що стоять перед аграрним виробниками [5].

Цілком поділяємо думку А. Казанджі, що управління виробничою діяльністю аграрних підприємств передусім потрібно розглядати як складну систему, яка об'єднує персонал підпри-

емства, засоби та предмети праці, технологію виробництва, організаційно-економічні елементи й є безперервним процесом цілеспрямованих організаційних, та соціально-економічних впливів на виробничу систему для досягнення поставлених цілей. Основними завданнями при цьому буде підвищення ефективності виробничої діяльності, вдосконалення якісних характеристик продукції та розширення або зміни її асортименту, а також упровадження у виробництво нових видів продукції, підвищення продуктивності праці та рівня використання всіх виробничих ресурсів [4].

Подібної точки зору дотримується і В. Ільїн, який вважає, що в умовах глобалізації аграрного бізнесу значна увага надається проблемам якості товарів та послуг, що є вирішальним критерієм конкурентоспроможності. Вибір тієї чи іншої стратегії необхідно поєднувати з комплексом заходів, які дають змогу підприємству стати конкурентоспроможним, а його працівникам отримувати не тільки моральне, а й матеріальне задоволення від виконаної роботи [3].

Дискусійний характер окремих поглядів науковців, а також багатоаспектність проблеми дослідження свідчать про необхідність подальших розробок у сфері управління підприємствами аграрної галузі.

Мета статті полягає у дослідженні та обґрунтуванні особливостей управління виробничо-господарською діяльністю аграрних підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Першочерговим завданням на шляху не тільки збереження, а й розвитку аграрного сектору, є формування такої державної підтримки аграріїв, що враховує особливості сільськогосподарського виробництва, яке має меншу прибутковість, ніж інші галузі. Специфіка його зумовлює сезонність використання ресурсів, грошових надходжень, повільніший оборот капіталу і т. д. Тобто дана галузь на відміну від інших вітчизняних секторів економіки вважається менш привабливою для потенційних інвесторів. Водночас саме підприємствами аграрного сектору забезпечується виробництво, переробка і реалізація сільськогосподарської продукції, отримання населенням продуктів харчування, що, своєю чергою, є стратегічним завданням, життєво важливою проблемою національної безпеки.

Одним із найважливіших напрямів державної аграрної політики повинна бути робота з підвищення якості управління підприємствами галузі, що дасть змогу керівникам ефективно управляти як своїм виробництвом, так і персоналом, тобто раціональніше використовувати як основні, так і фінансові ресурси. Це повинна бути різноманітна робота з навчання персоналу основним методам фінансового і виробничого менеджменту та маркетингу.

У більшості вітчизняних аграрних підприємств відсутні прийоми бюджетування і ретельний контроль фінансових витрат як на рівні

підприємств, так і в підрозділах, стимулювання зниження витрат. Основна увага керівників аграрних підприємств приділяється виробничим, а не економічним і фінансовим показникам.

У переважній більшості аграрних підприємств відсутні планові відділи, неналагоджена система внутрішнього контролю. Найчастіше процесом планування і контролю займається особа, яка не має сучасної економічної освіти, тоді як відділ планування повинен включати фахівців в області менеджменту, маркетингу, бухгалтерського обліку та аналізу господарської діяльності, а також фахівців, які знають особливості технологічного процесу в сільському господарстві не теоретично, а практично.

Таким чином, сфера сільського господарства як об'єкт управління дуже складна. І це пов'язано не тільки з критичним станом сільського господарства у даний час. Існує низка важливих і значимих особливостей сільського господарства, які більшою мірою визначають особливості управління аграрними підприємствами.

В основі цієї нової концепції системного управління організацією лежить прагнення забезпечити успішне функціонування організаційної системи підприємства в довгостроковій перспективі.

Зауважимо, що еволюція функцій управління підприємством (планування окремих аспектів трансформувалося в комплексне програмно-цільове планування, управління збутом і продажами – у маркетинг, бухгалтерський і виробничий облік – у систему контролю і регулювання) інтегрувала в систему, яка відображає основну тенденцію комплексного підходу до управління.

Колективний тип менеджменту пов'язаний із розмежуванням права власності від управління. У даному разі група власників управляє юридично відокремленим від кожного з них підприємством, програмою або іншим родом діяльності. Цей тип управління відрізняється універсальністю і використовується як у комерційних, так і в неприбуткових установах та організаціях.

Асоціативне управління передбачає поєднання двох типів відносин: управлінської кооперації і підпорядкування між органом спільного управління і керованою системою. Об'єктом управління в даному разі є не безпосередньо виробничо-господарська діяльність учасників асоціації, а їх взаємодія, процес узгодженого досягнення загальних цілей. Підпорядкованість між суб'єктом і об'єктом управління полягає у тому, що учасники асоціації, прийнявши спільні рішення, пов'язують себе зобов'язаннями щодо їх виконання.

Управління в широкому розумінні являє собою особливий вид діяльності, який здатний перетворити неорганізований натовп в ефективну цілеспрямовану і продуктивну групу. Здійснити це можна лише через процес планування, організації, мотивації та контролю спільних дій [2].

Своєю чергою, процес управління виробництвом складається з окремих управлінських циклів і має такі особливості, як: неперервність, нерівномірність, циклічність, послідовність, відносна змінність та сталість. Менеджмент – це процес планування, організації, приведення в дію та контроль організації з метою досягнення координації людських і матеріальних ресурсів, необхідних для ефективного виконання завдань. Менеджмент пронизує всю організацію, торкається практично всіх сфер її діяльності [3]. Під підприємництвом, як загалом і під підприємницькою діяльністю, розуміють самостійну, ініціативну, систематичну господарську діяльність із метою досягнення економічних та соціальних результатів та одержання прибутку [2].

Під принципами управління розуміють основні керівні положення, правила, що базуються на дії об'єктивних законів і закономірностей, якими керуються люди в управлінській діяльності та під час побудови системи управління.

Оскільки базою формування принципів управління є об'єктивні економічні закони, що розвиваються у взаємодії з динамікою продуктивних сил, виникає необхідність постійного уточнення їх змісту та форм реалізації. Вплив принципів проявляється через рішення конкретних управлінських завдань.

У принципах управління виробництвом знаходять вираження основні вимоги, яким повинні відповідати раціональна структура управління і його методи, зв'язки підприємства й об'єднання з вищестоящими органами управління, іншими організаціями, підприємствами і установами. Вони пов'язують в єдине ціле вимоги до управління в різних сферах діяльності, на їх основі формуються організаційно-економічні й організаційно-технічні складники управління.

Матеріальне і моральне стимулювання працівників і економічне стимулювання діяльності колективів були і залишаються потужним важелем управління. Діяльність у ринкових умовах створює великі можливості для всебічного впливу на інтереси працівників, посилення їх зацікавленості у підвищенні ефективності виробництва.

Велике значення мають моральні стимули. До них належать різні форми морального заохочення учасників процесу виробництва, у тому числі доброзичливе і довірливе ставлення керівника до членів колективу.

Зі зміною умов виробництва відбуваються і певні зміни в принципах управління, передусім у формах і методах їх здійснення. Завдання науки полягає в тому, щоб своєчасно виявляти ці зміни.

Метою рішення перших трьох систем є створення оптимального розподілу праці у виробництві й управлінні. Таким чином, це диференційні системи. В інших системах йдеться про інтеграцію розвинутого поділу праці для єдиного загального впливу. Особливе місце займає остання, інформаційна, система. Її функції

полягають у тому, щоб інтегрувати всі попередні (диференційні та інтегрують) системи в єдиний інформаційний комплекс.

Послідовність, в якій наведено системи, заснована на методичній послідовності вирішення завдань. Виробнича система, наприклад, повинна бути розроблена не тільки тому, що виробництво – це основна (екзистенціальна) функція підприємства, тобто функція, для виконання якої воно було створене, але й тому, що виробництво є й основним об'єктом управління.

У системі управління необхідно розрізняти такі основні моменти, як: організація управління, управлінський процес, інструменти управління, стиль управлінської роботи. Організація управління складається з організаційних підрозділів у галузі управління та їх взаємозв'язків із підлеглими підрозділами і між собою. Це важлива частина структури.

Таким чином, одна з причин підвищення ролі управління пов'язана з необхідністю зростання продуктивності праці управлінських працівників, у тому числі і недопущенням розбухання бюрократичного апарату.

Висновки. На сучасному етапі діяльності менеджери аграрних підприємств повинні не тільки добре знати технологію, техніку й економіку виробництва, але й передусім досконало володіти «технологією» управління персоналом. В умовах ринкової економіки змінюються і завдання, що стоять перед наукою управління. Вона повинна розробляти методи і технології управління, а також структури і форми його організації, що забезпечують найкраще використання особливостей сучасного аграрного виробництва для систематичного підвищення його ефективності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гарасим П.М. Вплив аграрної реформи на формування інформаційного забезпечення системи управління підприємством / П.М. Гарасим // Економічні науки. Серія «Облік і фінанси». – 2010. – Вип. 7(1). – С. 341–349.
2. Енциклопедичний словник бізнесмена: менеджмент, маркетинг, інформатика / За заг. ред. М.І. Молдованова. – К. : Техніка, 2013. – 856 с.
3. Ільїн В.Ю. Формування стратегії управління конкурентоспроможності аграрних підприємств України в умовах глобалізації / В.Ю. Ільїн // Часопис економічних реформ. – 2013. – № 4. – С. 99–105.
4. Казанджі А.В. Теоретичні аспекти управління виробничою діяльністю аграрних підприємств / А.В. Казанджі // Аграрний вісник Причорномор'я. Економічні науки. – 2014. – Вип. 75. – С. 30–38.
5. Красноручський О.О. Функціональні та інструментальні концепції в дослідженнях механізмів управління економічним потенціалом аграрних підприємств / О.О. Красноручський, С.В. Руденко // Актуальні проблеми інноваційної економіки. – 2016. – № 2. – С. 5–10.
6. Мочерний С.В. Економічний словник-довідник / С.В. Мочерний. – К. : Феміна, 2009. – 368 с.
7. Чукіна І.В. Організаційно-економічний механізм у системі

- управління виробничо-господарською діяльністю аграрних підприємств / І.В. Чукіна // Економічний аналіз. – 2014. – Т. 15(3). – С. 230–236.
8. Чукіна І.В. Управління виробничо-господарською діяльністю аграрних підприємств: теоретичний аспект / І.В. Чукіна // Агросвіт. – 2014. – № 5. – С. 76–80.